

d'actuació individual de cada Estat. Hi ha experiències suficients, i bona part del llibre ha estat dedicat a la seva exposició, per permetre avançar en aquesta direcció. Una direcció internacional del medi ambient que ha de superar els esquemes tradicionals de funcionament de les institucions mundials, segons els quals sovint es converteixen en un instrument dels interessos dels Estats més poderosos, per atendre les necessitats del conjunt de la comunitat mundial.

Hem de concloure fent notar que d'entre tots els agents que incideixen en la política del medi ambient i que podien haver estat objecte d'estudi: models econòmics nacionals i relacions d'intercanvi comercial internacionals, models de vida i hàbits de consum, polítiques ambientalistes, moviments ecologistes, etc., el li-

bre de Hilary French se centra en l'anàlisi de la incidència que té sobre el medi ambient l'actuació de les institucions internacionals i les possibilitats de transformació que ofereixen per avançar en la consecució d'una gestió del medi ambient mundial més eficaç. Malgrat el pragmatisme i el possibilisme que hom pot considerar que es desprèn d'alguns dels enfocaments o consideracions sobre la solució dels problemes del medi ambient que se suggereixen en el llibre, la consecució dels objectius que H. French planteja significarien un canvi revolucionari en la concepció actual sobre el funcionament de les institucions internacionals.

Josep Pintó i Fusalba
Universitat de Girona
Secció de Geografia

OLIVERES I SAMITIER, J. (1994).

La formació dels desequilibris territorials a Catalunya en el segle XIX.

Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Política Territorial i Obres Públiques, Direcció General de Planificació i Acció Territorial. (Perspectives Territorials, 3). 192 p.

El llibre de Josep Oliveres forma part dels treballs previs per a l'elaboració del Pla Territorial General de Catalunya recentment aprovat pel Parlament. És un treball que, a més, va ser presentat com a memòria d'accés de l'autor a la càtedra universitària. Es mou, doncs, entre el format clàssic d'estudi d'encàrrec —amb unes dades de base, cartografies, unes anàlisis i uns resultats— i el treball acadèmic, que inclou unes hipòtesis de partida i una bona dosi de teorització juntament, en aquest cas, amb una voluntat de llenguatge clar molt útil per a un ús didàctic.

L'autor es proposa demostrar que el que s'ha anomenat desequilibri territorial a Catalunya té unes arrels històriques profundes, que s'accentua, quasi definitivament, a partir de la industrialització d'unes parts determinades del país i del

desenvolupament de les xarxes de comunicació, amb una relació de retroalimentació. És un argument que ha estat prou estudiat, si bé l'autor, que ja ha fet incursions en aquest camp, considera que la majoria dels estudis econòmics o de geografia econòmica centrats en Catalunya tendeixen precisament a negar-ne la geografia, tractant tot el territori com un espai indiferenciat, per caure en el tòpic de la «Catalunya industrial».

En síntesi, el llibre consta de tres grans apartats, el primer dels quals és d'enquadrament teòric; en el segon s'analitzen les condicions prèvies a la industrialització pròpiament dita —que abraça des del darrer quart del segle XVIII fins a mitjan segle XIX—, i en el tercer s'entra de manera estricta en l'anàlisi de la consolidació territorialment desigual de la industria-

lització al país, és a dir, durant la segona meitat del segle passat.

Si bé el marc teòric ocupa una petita part del volum, en ell s'hi defineixen uns quants conceptes bàsics com són el de revolució industrial, el de desenvolupament, desequilibri territorial o la teoria dels cercles acumulatius —o desacumulatius— que justifica per què els espais de la industrialització han estat geogràficament tan estables a Catalunya. També s'han de destacar just les primeres pàgines, en les quals Oliveres introdueix al lector —possiblement no geògraf— en les singularitats de la geografia regional històrica, subdisciplina que, com sabem, no compta explícitament amb gaires exemples en el nostre país.

Amb aquest sòcol teòric i amb una exhaustiva anàlisi de les fonts disponibles de l'època i dels estudis ja existents, l'autor va construint una visió de la industrialització a Catalunya que, efectivament, porta cap a la constatació que els espais de la industrialització són molt determinats —ell sovint parla de la província de Barcelona i alguns punts costaners—, a causa tant de preexistències d'activitats fabrils com d'unes condicions locacionals —de disponibilitat de fonts d'energia o d'accessibilitat— favorables.

L'anàlisi de les implantacions industrials, de l'ocupació, de la productivitat, dels costos, de les xarxes de transport i dels paràmetres poblacionals —creixement de la població, fluxos migratoris, etc.— es fan amb una exhaustivitat i un afany de perspectiva global molt útils, tant per al neòfit en el tema com per a qui cerca informació precisa, compilada i relacionada.

La precisió i l'exhaustivitat són especialment destacables en les anàlisis del sector tèxtil —autèntic motor de la industrialització— i l'estructuració de les xarxes i els mitjans de transport. Mereix una menció especial la informació de la Catalunya central, el Bages i Manresa, que delata el coneixement que té Oliveres d'aquesta àrea.

Des d'una perspectiva més àmplia, aquest treball s'enquadra, com reflecteix el títol, dins una visió de Catalunya molt determinada que Oriol Nel·lo identificava a través de dicotomies en la seva ponència al I Congrés Català de Geografia de 1991. La dualitat equilibri-desequilibri era la primera que ell esmentava i es referia a la lectura habitualment negativa que es fa del segon concepte, lectura que, al nostre parer, també es pot percebre en algun moment en el llibre.

Aquesta visió d'una Catalunya desequilibrada sembla avalar la preexistència o la possibilitat d'una situació d'equilibri territorial. Quant a la preexistència, les dades que aporta el mateix llibre neguen precisament una situació d'equilibri, ja sigui perquè al llarg del segle XVIII ja hi havia unes àrees econòmicament més «modernes» que unes altres, ja sigui perquè no es pot parlar d'equilibri en un territori que encara no funciona com a unitat de mercat laboral o comercial, sinó com un conglomerat d'espais relativament autònoms.

Quant a la possibilitat d'equilibri, l'autor, també en el seu punt de partida teòric ja esmentat, parla dels cercles acumulatius —la industrialització produeix més condicions per a la industrialització— i de la necessitat creixent fins fa ben poc de generar economies d'escala a través de la contigüitat de les activitats productives. És a dir, la concentració és condició necessària per a la industrialització, i a Catalunya això s'ha materialitzat en uns espais molt determinats, en especial creant la conurbació barcelonina; de manera que una industrialització equilibrada territorialment és una contradicció.

Una altra qüestió és si l'afavoriment d'economies d'escala s'ha realitzat de la millor manera possible, i l'experiència sembla demostrar que no ha estat així. La concentració mal gestionada porta, a mitjà termini, a una congestió i a deseconomies, aspectes tot dos que Catalunya, però no només Catalunya, en els darrers anys han

quedat sobradament evidenciats. També és un altre tema la manera com s'ha realitzat la redistribució de la riquesa de les àrees més dinàmiques a les àrees menys dinàmiques; quina ha estat —si ha estat— la justícia territorial. No és possible, doncs, la identificació automàtica entre una concentració de l'activitat —conjunturalment necessària— amb una situació de desequilibri territorial.

D'altra banda, cal recordar que aquest desequilibri territorial no és necessàriament irreversible, com ho demostra el fet que àrees dinàmiques de Catalunya han entrat en fortes crisis a causa del col·lapse del sistema fordista en el país central; i que, d'altra banda, àrees que havien quedat al marge de la indus-

trialització actualment experimenten un creixement econòmic i de renda capdavanters.

Per acabar, fetes aquestes consideracions generals, només queda reiterar el gran valor del treball com a instrument de coneixement geogràfic d'un moment molt clau per a la configuració del territori català tal com el coneixem avui; aportant un important volum i una anàlisi de dades de procedència molt diversa, sense caure en cap moment en la vacuitat o la desorientació respecte a què és el que es vol demostrar.

Joan Vicente
Universitat de Girona
Secció de Geografia

MALLARACH, J.M. (1993).

Estudi de diagnosi i aplicació al Pla d'Espais d'Interès Natural de Catalunya de les experiències sobre corredors biològics als Estats Units d'Amèrica.

Generalitat de Catalunya. Direcció General del Patrimoni Natural.
Departament de Medi Ambient. 182 p.

Amb aquestes pàgines es pretén recollir les aportacions principals fetes per Josep M. Mallarach en el treball: *Estudi de diagnosi i aplicació al Pla d'Espais d'Interès Natural de Catalunya de les experiències sobre corredors biològics als Estats Units d'Amèrica*. Aquestes consideracions, que tenen un marcat caràcter geogràfic, poden d'ajudar-nos a gestionar millor les possibilitats i les potencialitats dels espais naturals. Aquesta és una necessitat vital per Catalunya, on el desenvolupament econòmic ha comportat una fragmentació del territori que ha posat seriosament en perill la viabilitat a mitjà i llarg termini de bona part de la biodiversitat pròpia del nostre patrimoni natural.

El problema de base que han d'intentar afrontar els corredors biològics és l'extinció d'espècies. Aquest no és un fenomen nou al planeta, però sí que ho és en canvi el ritme en què es produeix

en l'actualitat. Destaquen com a causes genèriques a nivell planetari: el creixement de la població, l'increment de la pobresa, l'extensió de la pol·lució i la inestabilitat política. A les quals cal afegir els efectes perjudicials del presumible canvi climàtic.

Als Estats Units la possibilitat de manteniment de la biodiversitat és molt més important que en el cas de Catalunya, fonamentalment per cinc motius: menys densitat de població i degradació ambiental, més recursos econòmics, professionals ben preparats, existència d'una potent xarxa d'organitzacions no governamentals i una important part del territori de propietat pública (31%).

Després de definir conceptes clau com biodiversitat, poblacions mínimes viables, hàbitats mínims viables i de presentar diferents models i teories sobre avaluació i viabilitat de poblacions; remarca el paper clau